

IPUINAK

GERO - IKARA

—Aita! Egun on! Lotazil onek ongi daki uzta guztia edertzen. Ugolo-alea etxebarrura sartzeko aukera gutxi izan degu. Egunak neguan oso motzak. Batez ere landarea bir-landatzerakoan oso berandu ibili giñan eta ebakitzea ezin goiz izan. Itaitarako langile geiegi ez. Agureak eta amonak bakarrik soroetarako. Ondoren, orain eguzkiak indar gutxi duanean, larrañean aleak luzarogoko aldia bear.

—Beintzat urrengo bildu-aldia arteko zer-iana ba-dezute.

—Bai zera! Ukalondoari ezin muin egin iñork eta guk ere uztak elkarrekin ezinbatu. Orko bazterretan guk añeko aukerak dituztenak asko dira. Izan ere guk dakigu ederki gero-ikara zer dan.

—Gero-ikara al diostazu? Uste dedanez eguzkipeko guztiek larri ditugu gero-ikaraz. Iñork ez iakin etorkizunak zer ekarriko digun.

—Gizarteko altsuen gero-ikara eta gurea ez izan orobat. Bestetik, berriz, gero-ikara ala ezin-ikara? Zertxo asko ain zail iduritzen zaizkigula, iñola burutuko ez ditugun beldurrak ez al gaitu ikaratu eta dardaratzen? Eta gero-ikara ori ez al da izkutuko alakoxe aitorpena? Alegia, egin bear gendukenari eltzeko alperkeria?

—Leliu! Ala izango da. Zuek tayeldarrok lur-ikarei beldur geiegi ez ezaten oituak zerate. Aundi-tikian lur-ikarak malla askotakoak. Beti ere izu gorria sortzen giza-biotzetan. Bañan lurzabalekook bestelako ikarak ditugu orain. Eta, batez ere *geroaren* ikara. Guztiok geroak zapaltzen gaitu. Iakintsuek aldi berrien giltza beren eskuetan dutela uste dute, eta orain arteko gizonak zer izan diran ikusiz, gizon ospetsu oriei, guztiei gero!!, geroaren giltza ori bear bezela erabiliko ez ote-duten beldurra sartu zaie.

—Orixe bai arritzekoa!! Oso txunditzekoa ere bai!!

—Leliu! Ikara eta kezka ez dira oraingoak bakarrik. Gurean izan zan *Orixe* izeneko idazle argia. Arek Augustin deunaren Aitor-kizunak eman zizkigun euskeraz: ona gai oni buruz zer dion: «Zu, beraz, sorkarien Errege, nola darakuskiezu gizoneri, «etorkizun da-gona? irakatsi baitiezu Iragarleeri. Nola darakuskiezuz gertatzeko «ak? Zuretzat ez baita gertatzekorik. Edota gerokoetaz oraingoa di-rakaskiezu? Ez «danik ez diteke, naski, irakatsi. *Nola* au urrun da-go nere begitik; mendean nauka «eta ezin atzi dutala. (Eres. 138,6) Ba-dezaket, ordea, Zugandik, Zuk demaidazunean, nere begien argi gozo orrek. (Eres. 37,11)» (1)

—Aita! Ori puska luzea da. Eta Augustin deuna izadikoetara ez al makurtzen? Tayeldarrok Izadiari buruz bestelako iritziak ditu-gu. Emen mendi mazeletan seskadiak mardul dakusazgu. Erasoa dan-ean, seska aizearen indarrera makurtu egiten da: seska-anka batzuk aizeak ondutzen ditu, batez ere sallaren ertzean arkitzen badira. Ba-ñan seskadiaren erdi-erdian aurkitzen diranetatik austen eta beea iotzeraño erortzen diranak oso gutxi izaten dira. Ia-ia bakarrik ere ez. Eta, soroetan ugoloari beste orrenbeste gertatzen zaio. Udera-so zakarretan ere ugoloa poliki kulunkatzen da, eta ekaitzaren olda-rra emetzen danean soro gutzia len bezin eder gelditzen.

—Ongi ala ere. Muñotxo auetakoak zure begietan bizi-bizi da-ramazkizu.

—Eta Augustin deunaren aitorenez sorkarien Iaun Iainkoak delako *gero* igarleeri irakasten zien. Onela: izadikoen ioan-etorriak aien irudimenak iñarrosten zituala eta izadikoetaz igarleen entzuleak ere Iainko Iauberan irakaspenez zuurrago egiten zirala.

—Beti ere Aren iarduna gizartearen onerako. Ortara, zure us-tez izadiarengandik ikasi baño ez degu...

—Gutzia ez dizut esan. Ugoloari gertatzen zaiona bere osoan ez da seskadiari gertatzen zaionaren antzera. Ugoloa burutuz gero ekaitza sortzen ba'da, aleak bere zamatxoa izan eta, aizearen zaka-rrak ugolo lastoa larregi iñarrosten du eta sail osoa etzan egiten da. Ori gerta aurretik, nekazari ikasiek, ekaitzaren beldurrez, berberak txukun-txukun eratzaten dute ugolo-lastoa eta orrela aizeteak bere lan txarra egiterik ez du izaten.

—Ori da! tontorrek zelaitu!!

—Oraingo altsuen eta iakintsuen eta asko-ikasien iarduna oso ulergaitz da, Aita!

—Leliu, zuk ala uste al dezu?

—Uste bakarrik ez! Are oraindik...

(1) Nikolas Ormaetxea, Agustini Gurenaren AITORKIZUNAK. Itzaropena argitaldaria, Zarauz, 1956. 323-garren orrialdean, XIX-garren puxkan.

—Leliu! Altsuak eta gôragoko gizonak ez dituzu maite...

—Guztiok bat ba'gña gizartean bestelako giro ederra genduke. Olako orien geroikara zergatik da, ordea? Tontorrean ez ba'leude, eta beren aulkiak gooragi ez ba'lituzte, zeren beldur izan bear luteke? Gure basoetako seska oso apala da, guztiz eskurakoia. Seskari etekiña ez dakit zenbait eratarata ateratzen zaion. Iñoiz entzun izan dedanez, berrogei eratarata ere bai. Otorduan, seskaberrimuturrak oso onak izaten dira. Ugoloa ere era askora erabiltzen degu. Ardotarako ere bai. Bañan, ez nuke esango ugoloa seska bezin eskurakoia danik.

—Zure esana aintzakotzat artuaz gero, gizozon urkoikeria ebaki eta zeatu bearrean al gaude?

—Olako galdea neri egin aurretik, iakintsuek berek eta zerok zer irakatsi izan diguzuten gogoan izatea ez litzake batetxo oker.

—Ez det ba uste nik gero-ikara edo dalakorik orain arte aipatu izan dizudanik.

—Eta, eguzkipeko gure izatea betiko ez dala irakatsiz zer adirazi nai-izan diguzute? Eta antziña-antziñatik gizarte osoak etorkizun ohea nai-izate ortan zer erakutsi nai digu? Oraingoek geroa illun eta txar ikusten dute. Orain arte kistarrirakaskizunetan agintzen zitzaigun bizitza ohea era bat baztertu egin digute.

Bañan, oker ibili dirala ageri-agerian dago: kistartasunak agindu eta eskeintzen duan alaitasun ona kendu eta aren ordez beste obeagoren itxarorik ez dala miñez gero-ikara nabaitu eta iasan bear. Ori ulertzeko ez det uste urte luzez ikastekoetan ibili bearra danik.

—Zu ez al zera beti ikastekoetan ari eta egunero begiak zabalik ibiltzen.

—Ikastetik ikastekoetara alderik ba-dagola esango nizuke.

—Zuzen ari zerala dirudi. Gizonek orain-oraingoa zuzendu eta edertu eta begibetegarri eratu besterik ez dute amets. Olakoek esan ere auxe diote: *Etorkizuna, ikuskizuna*. Eta gerorako atsegingarrikeri ezer gertutzen ez danean, nai eta nai-ez zerbait txarraren beldur izan bear.

—Gaur-egun ez dago garai bateko olerkaririk. Orain guztiek illunkari dirala esan liteke!

—Zuen artean ere, beraz, olerkari baitiak izanak dituzute? Iku-si besterik ez da izaten zuen aurrak ain alai dabiltzanean. Oriek aurretik dakarte leenaren giro ez-tia.

—Guk bein ere ez degu erra gaiztorik izan. Gure eguratsean eta ortzian arrats guztiak gorri izan ditugu. Esakunak dirauskunez, biamonera-rako beti aize ez-titsua adirazten diguten arrats dizdiratsuak

bezela, alegia. Ortatik, geroa bein ere beltz ez ikusi guk. Iñondik ere geron biotza izan guk garbi, arrai, aratz. Gero-ikara duten guztiak tayeldarren artera etorri bear luteke, alaitasuna zer dan ikustera eta ikastera eta geron izate xume-xaloaz beren gogoak asetzera.

—Bai! Orixe asmoaren ederra! Eta zerok nora baztertu eta ioango zinateke? Ez uste izan gero, gero-ikaraz dabiltzanak amar edo ogei lagun bakarrik diranik. Sail oso aundiak dituzu. Ogei milla eta eun milla eta geiago ere bai! Orixe!! Non sartuko zenituteke? Zerok mendirago igoaz? Orrenbeste toki bai al dezute emengo ibar estuetan?

—Gaizki esanda, mutillentzat ez genduke ainbeste toki. Emakumeentzat baietz uste det.

—Ori ere bai al degu?

—Ez al dakizu? Gure alaba errukarriak txipitonak bezelaxe ordoaz argiaren atzetik, antxe erre eta kiskali eta galduko diranik ez dakitela. Eta ez dabilta eguzki-argiaren atzetik. Ez eta ere zintzotasunak berak ematen duan argiaren ondoren. Bestelako ipurtargiak piztu dizkigute. Eta argi illun orien atzetik gure txoko estu auetatik iesi doaz.

—Bai; iriak beti deika ditugu-ta!!

—Bai ta! Bai ta!! Iri azietara doazela, alegia. Egunero bi sos aldean izango omen dituzten tokietara.

—Bañan, gaitz ori ludi guztiko neska gazteena dezu. Olako gaxo oriek gero-ikara zer dan ez dakite.

—Ari eta ari zerala neri ere gero-ikara sartu nai didazu, eta nere lantxoetara ioatea obe izango det. Aita, agur!!

—Zuk zere alaitasunari eutsi!! Urrena noiz ikusiko zaitut?

—Aita! Nai dezunean! Ni ez naiz urrutira ioango iesi...

ZORDUNA GOIEN

Txinatarrek aspaldiko gertakizunak idazti zaarretan poliki bilduta dituzte. Izkera berexi tximenean. Eta, ikastetxeetan ere puxka oriek erabiltzen izkuntzaren mami ezta txasta al izateko.

Antziñako garai aietan CHOW etxearen agintetzako azken alde-ra *Ch'in, Ch'i, Ch'u, Han, Tsao, Wei* eta *Yen* etxaldeak besterik ez

ziran iaurerria osatzen zutenak. Guzti oien iaun aundi Nan-Huang'ek agintari izena besterik ez zuan. Izana oso gutxi. Eta bere eskura zuan lurralde pixka ere erdibitu egin zuan: Iparraldeko CHOW eta Egoaldeko CHOW Okerrena, zatitxo orietan ere aren aginduei inok ez iare ematen.

Bitartean Ch'in etxaldekoek indartzen asi eta Wei etxaldea purukatu egin zuten: Wei'tarrei izen ona beztu!!! Goorago esandako beste etxaldeak pozik zian. Nâspilla sortu zalarik, indartsuak bakarrik irabazian aterako.

Ontan Ch'u etxaldeko nagusi King Hsiao-li arrotzen asi zan, eta indarberritutako nagusi onek ongi ezitako bere mutillek in beste etxalde guztiak menderatu zitzaizkeala uste zuan. Era berean Nan-Huang'en agintetza gutxi-etxi zualako Ch'in etxaldekoek oker-ibiltzeak zekarrena zer zan igarri zezatela. Eta King Hsiao-li'ren asmoa beste etxaldekoei zuzena zala iduritu. Guztien erabakia erriak iakin zezan ordezkariak bazterralde osora zabaldu zituzten, eta Nan Huang'i buruzagitza eskeiñi zioten.

Nan-Huang zaarrari, zerbait eundi egiteko gaiago zanean bertan orrenbesteko goraldirik bein ere ez zitzaion etorri izan. Eta, Ch'in etxaldekoek garbi esaten CHO'Wtarren aginte-zigorra puskatu egin nai zutela. Ala ta guztiz Nan-Huang esaten ziotena ulertzen zualarik ere biotzean kezkarik gabe ez zan. Isilik egotea egokiagoa zala zeritzon. Eskeiñi zioten lendarikaz lengo bere izen ona askozaz dizdiratsua agertzen!!! Aukera bai ederra: bere nagusitza aintzatzat artzera askok makurtu bearko zuten eta oraingo ontan ezkereskubikoak zuurki egiñez beinolako ospea zutik goitar agertuko zitzaion guztiei.

Ezik, buruaustetxoa auxe izan: txanponak non zituan? Urre eta zillarrik gabe lanera eta gudara nori deitu? Bere etxeko altxortegia aspalditxotik ederki ustua zuan! Bañan, zana zala, oldez ioango liskarrera!! Etsaiak berak geiena nor zan ikusi bearko zuan!

Lenbizi txanponak bildu. Urrea metatu. Zillarrari zuri ohea atera. Txartel polittak idatziz ordezkariak eta biltzalleak iaurerriko aberatsengana bialti zituan. Eta esateko Nan-Huang ez zebillela gezurretan, eta bakoitzak zemana bi alakotuz ordainduko zuala guda irabazten zuanean. Ta auxe arritzekoa: aberats aiek agure zaarraren mezua ontzat artu zutela!! Eta alako abegi txeratsua zekarkiotela ikusiz Nan-Huang'ek eske-txartelak erruz banatu zituan. Txintxiñaren oterra gudarako notintza aundia bildu zitzaion eta kopuruz gudaroste gizatsua osatu zuten guztien artean.

Erria beti ikuskizunerako, tximen ziteken zerbait non aurkituko. Bitartean txanpon-emaleak kezkatu: erdi-atzipeturik kendu ziz-

kiotenak ez al ziran soilki eskuz aldatu? Len delako aberatsek zi-koizkeri beltzean berenganatu zutena, orain alperrei urdalla betetze-ko... Beintzat, Nan-Huang esnegañetan zebillen. Eta burruka-zelaiera alai zioan. Nan-Huan lendik izendatutako guda-tokira eldu orduko Ch'u eta Yen etxaldekoak an zeuden zai. Eta, besteak? Alegia: Ch'i, Chao, Han eta Wei'tarren etxaldekoak? Agindu bai, aiek gudara agertuko zirala... eta batetxo lotsik gabe itza ian.

Udako egun luzeak mozten ari ziran. Udazkena eldu eta laguntzaille ziteken gudarosterik beste aiek biali ez. Ezertan zaildu gabeko bere giza-multzo ua botako al zion Nan-Huang'ek aurrean zai zeukan gudarozte etsaiari?... Arkaitza pitzatzeko arrautzak erabiltzea añaxe ziteken!!

Agintari zaarrari burura asmakizun onik ez zetorkion eta errukarriak zeregin ezin asmatu zuan. Aldi aietan oitura zanez, etsaiari arrapakiñez kendutakoz ordaindu bear akuran artutakoak. Bañan, oraingoan ustea ustel irten zitzaion. Zorrrak zertaz kitatu? Lanak sortu zitzaizkion!! Bai orixe!!

Betiko ioanean egunak ikaragarritzko uxtuan zioazen. Negua bazetoren. Eguraldi buztiak. Euri eta ekaitzak. Elurra eta otza! Oso aguro, irabazle izateko asmoz pillatu zituanak eralgixe zituan. Altxorretan zillarrik ez. Urrea, berriz, askoz gutxiago. Mandiotan saguak eta txoriak azken-ondarrak iresten.

Ongi ala ere!! Adiskidetzat azaltzen zitzaizkion lau etxalde aiek etoitzar gertatu. Nan-Huang eroa aiek amildegian utzi zuten. Etsietsian bildu zituan gizonak bakoitza bere iriruntz erakarri besterik ez zuan izan.

* * *

Gudara abitu zanean, buruan amets ederrak zituala ioan zan. Beldurrik gabe. Gudariak ere pozik ziran soñeko berri-apañez. Orain, itzuleran, ia iñork ez zuan soñean zarpa zaarrak besterik. Irten ziranetik ia garbitu gabe... Nan-Huang bera buru-makur itzuli zan. Iñork ez zion begiratu ere egin.

Ondoren artzekodunek laister esnatu ziran: iauregira agertu zilararik karraxika zor zitzaiena eskatzen. Ua ixkanbillaren ixkanbilla!! Marruak. Zemek. Salaketa lotsagarriak. Iauregia erreko ziote-la... Zer zan ua!! Agintari zaarrak ia burua galdu zuan.

Arek iauregiko osalariei laguntza eskatzen.

Osalariek elkarrekin bildu zilararik auxe asmatu zuten: Nan-Huang'entzat etxe goi-goia eraikitzea. Bañan, oso goia!

Eta, alaxe egin zuten. Agure zaarra orain bere etxe berrian oso goein bizi zan, eta beekoen zemak eta txilioak ez zituan entzuten. Etxeari izen egokia ezarri zioten: «Zordunaren goi-egoitza». Esan bearrik ez, agure maltzurak bere zorrak bein ere ez zituala ordaindu.

Ia sinistekoa ez dana, ta Nan-Huang'ek agintaritzan berrogeita emeretzi urte eman zituan. Azkenean Nan-Huang'ek bere aginte-zigorra Ch'in'darren eskuetan utzi zuan. Beñolako zorrak Ch'in oriek astintzeko egin zituan arren. CHOW etxaldekoen agintetza onenbestez bukatu zan.

«Zorduna goien» esakuna garai zaarretan txinatarrek maiz erabiltzen zuten. Alegia, izaten dirala aberats lur-ioak, bañan axaletik beintzat beren itxurak bein ere uzten ez dituztenak. Erriak ala ere, zer gertatzen dan geiegi dakilarik, axalekoa besterik ez duten aberatsak banaka-banaka beatzez bereizten.

EGAZTIA MIÑEZ

Udaberi artako egun ua bai ederra! Argia oso! Gizakien zañetan odolak irakin berria asi.

WEI zeritzan iaurerriko agintari lena eta ango gudalburu lena, beren menpeko zenbaitekin egurastera irten ziran. Iauregian oi zuten soñeko eta iantzi estuegia aldera utzirik, zelai, aran, muño eta mendixkak zear atsegin aundiz zebiltzan.

Abitu, zalko abitu ziran eta lendik zekiten tontortxoaren oñera eldu ziranean, bakaldunak bere lagunari nor bizkorrago-izan asi bear zutela galde-egin zion.

Urteetan ez ain eldua eta gudalburua muño gaiñera bakalduna baño ariñago iritxi zan. Bestea ere gorago bildu zalarik biak parra lasai egiten zuten. Gain artatik ikuspegi polita oso! Izerdi puska atera-arren oztuko ziran beldurrik ez eta begiek asetzeko aña ba-zuten izan. Urte-aroak bere apaingarriak txito zabaldu zitularik, ez bat eta ez besteak andik ieistekorik ez aipatzen. Aruntzago, bai sortaldera bai sartaldera laño me-meetan bildurik mendiek ederrago ematen zuten.

Eguratsean egazti sail aundiak zebiltzan. Azigoak astun. Txikia-

goak urduri eta abeslari. Egaz ikasigabeko umeak ere ikusi zitezkean noizpeinka. Ontan gudaiburuak bakaldunari:

—Ikusten?

—Zer?

—Arako egaztitzat ua! Egaka motelean. Ez txistu ez txio aren eztarriak ots garbirik ez ateratzen. Baietz nik uztai utsez ua beera-zi!

—Uztai utsez? Gezirik gabe? Bestek ez bezelako gaitasunak al dituzu?

—Entzun didazuna! Eta uztai utsez!! Eta zure baimenez, bakaldun iauna!!

—Adiskide! Ekin! Ekin!! Gezi gabe norbait eizean ikustea ez izaten eguneroko berri arrigarria!

Gudalburu Ken-lei'k uztai artu zuan, eta egaztiari begira gezia iaurti zuanaren otsa atera: «Tuan!!»

Bakalduna eta iarraiguan ziranak bai arrittu!! Egaztitzarrak uztai utsaren otsa entzunez alakoxe ikara izan zuan eta beste gabe ua beeraka izugarrizko uxtuan abitu zan. Eta guztiak:

—Ooo!!!... Bai arrigarria!!

—Olaikorik sinistu ere ezin sinistu liteke! Bañan, adiskide. Zer aztikeri berri sortu diguzu? Gezi gabe zuk egazia io? Beste inor ez bezelakoa zaitugu, noski!

—Ez da orrenbesterañokoa! Eta, bakaldun agurgarri!, naizen bañan askoz geiagokotzat artzen nauzu!! Egia besterik da. Gu onera agertu bañan len egaztiari norbaitek zartako txarra eman dio.

—Bañan, ez al degu ikusi egaz zebilela.

—Bere motelean ederki antz-eman zezaiokean min artua zebilela.

—Nik ez, beintzat!

—Berriz dasaizut: gogoan izan egaztiaren egaka oso aula zala. Garbi ikusi zitezkean arek osasun osoz egan askoz ere erarago egingo zuala. Otera, aren txioak! Errukia ematen zuten: bakarrik zebillenaren ageri negargarria. Bere sailleko egaztiek alde batera utzi zuten...

Ala ere! Ain ditute begi zorrotzak! Ikusi nau ni uztai arengantuz zuzentzen eta gero geziak iaurtikeran ateratzen duan «tuan» otsa entzunez, gezia zuzenean arengantuz ziola uste izan du.

—Zure zemak besterik gabe nola il da?

—Beldurrak erail du. Uste mokoloz berriro zulatu zutela iduritu eta orrela biotza lertu egin zaion.

* * *

Ken-lei gudalburuaren egaztiari buruzko aitorra egia izan. Ondoren ildakoa iaso zutenean odol-iario zegoan.

Gertakizun ontaz aurrera gudalburuaren izen-ona asko zabaldu zan. Alderdi guztietatik galdezka zetozen. Aiek gizonaren gaitasunak!! Alde batetik gudarako izugarri. Bestetik gizarteko gora-berak garbi aztertzen oitua.

Eta, WEI bakalderriari erasoko zionik iñon ez Keng-lei bizi zan bitartean.

Bai ta: eguraskide guztientzat egun ua txito gogoangarri gertatu!

Biltzalle: ETXEBERRIA'tar P.

KUANSHI (FORMOSA)

1972 - VIII - 29

